

BİR BİLİM ADAMININ ROMANI

'Bir Bilim Adamının Romani: Mustafa İnan', adından da anlaşılacağı gibi, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi profesörlerinden Mustafa İnan'ın (1911-1967) yaşamını romanlaştırmakta. Bir genel deyişle, biyografik bir roman. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, yetişmekte olan kuşakları bilim adamı olmaya özendirme amacıyla Oğuz Atay'ı, Prof. İnan'ın yaşamına ilişkin biyografik bir roman yazmakonusunda 'desteklemiş'. Bunun Oğuz Atay'dan istenmesi çok doğal: Atay, hem bir inşaat mühendisi (ayrıca, Prof. İnan'ın öğrencisi de olmuş), hem de bir romancı: 'Tutunamayanlar' ve 'Tehlikeli Oyunlar' adlı iki romanı var.

Oğuz Atay'ın koyduğu roman insanı Mustafa İnan ile gerçek Mustafa İnan arasındaki ilişkinin ne kertede 'sahih' olduğu, akla gelen ilk nokta oluyor. Biyografik roman, özellikle çok yakın geçmişte yaşamış bir insanın yaşamını romanlaştırmaya yönelmişse, gerçeklik duygusunun, öncelikle, nesnel veriler düzleminde temellendirilmiş olması gerektiği düşünülür. Nesnel veriler ise, kuşkusuz, belgeler ve tanıklardır. Yani, romancının, belgeler ve tanıklıklardan (sözlü ve yazılı

kaynaklardan) ne ölçüde yararlandığı, bu yararlanmada onlara ne ölçüde bağlı kaldığı, irdelenmeye çalışılır. Oysa bu yaklaşım, temelden yanlış. Belgeler ve tanıklıklardan yararlanış biçimi, gerçeklik duygusunun belirlenmesinde bir ölçüt değildir. Denecek ki, 1911-1967 yılları arasında yaşadığı, belgeler ve tanıklıklarla bize nesnel olarak 'verilmiş' bir Mustafa İnan var. Roman kişisi Mustafa İnan'la, bu belgeler ve tanıklıklardan kavranabildiği kadarıyla "gerçek" Mustafa İnan arasında bir bağlantı (correspondance) olması doğal. Ama 'gerçek' Mustafa İnan'ı tanımayan biz okurlar için, böyle bir bağlantının bulunup bulunmadığını saptama olanağı, elbette söz konusu değil. Kaldı ki, 'Bir Bilim Adamının Romani' yetiştirmekte olan kuşakları bilim adamı olmaya özendirme amacı taşıdığı için, Atay'ın Mustafa İnan'ı, belirli bir ölçüde ülküleştirilmesi bile doğal sayılabilir (belli bir ölçüde, diyorum :

çünkü, ülküleştirme kaba bir abartma biçimini alırsa, gerçeklik duygusu silikleşir.) Bu yüzden de, nesnel veriler düzleminde gerçeklik duygusu, biyografik roman bağlamında, büyük önem taşıyor. Bir paradoks gibi görünüyor ama, sanırım, biyografik roman türüne özgü bir durum bu.

Biyografik romanda asıl önemli olan, gerçeklik duygusunun anlatım düzleminde temellendirilmiş olmasıdır. Anlatım düzleminde gerçeklik duygusu ise, dolaysız olarak, anlatım teknikleriyle belirlenen bir olgu. Bir örnekle açıklayayım: Lytton Strachey, kraliçe Victoria'nın ölüm döşegindeki bilinç yitimi durumunu, bir 'iç monolog' ile anlatmaya kalkar. Kraliçe Victoria'nın içsel sayıklamalarını saptama olanağı bu bulunmadığına göre, anlatının okurda kuşku uyandırması, dolayısıyla ile de gerçeklik duygusunun silinmesi kaçınılmaz olur. Oğuz Atay, 'Bir Bilim Adamının Romani'nda, Strachey'in düştüğü bu yanlışlığa düşmüyor. Hele, Atay gibi, bilinç akımı tekniğini, anlatımın temel karakteristiği durumuna getirmiş bir yazar için, sakınılması bütün bütüne güç bir yanlışlık bu.

'Bir Bilim Adamının Romani'na yaklaşırsanız, nesnel olarak 'verilmiş' Mustafa İnan üzerinde değil, ama Atay'ın anlattığı, roman kişisi olarak 'verilmiş' Mustafa İnan üzerinde durmak gerekir. Oğuz Atay'ın Mustafa İnan'ı, cumhuriyetten önce doğmuş, cumhuriyet öncesi Türk insanının belirgin karakteristiklerini yaşayan; ama bu belirgin yaşama tarzının cumhuriyetle birlikte köklü bir dönüşüme uğratılmasının getirdiği sarsıntıları derinden duyan bir aydın olarak konuluyor. Şöyle de diyebiliriz: Oğuz Atay'ın Mustafa İnan'ı, batılı bilim düşüncesiyle, doğulu, mistik duyarlığı, bir iç bölünmesi durumunda yaşayan bir insan. Bu karşıtlık, ayrıntılardan arınmış, çok kesin ve belirgin bir tiplene biçiminde konulduğu için, Mustafa İnan, sadece bu karşıtlığı 'yaşayan' bir kişi olarak değil, ama bu karşıtlığı 'simgeleyen' bir kişi olarak da algılanıyor. Oğuz Atay, somut tarihten soyut tiplenemeye geçerken bu tiplerin, ancak köksüz ve 'yukardan gelme' yaşama tarzı değişik-

liklerinin ortaya çıktığı somut tarihsel durumlara özgü insan tipleri olduğunu vurgulamak istemiş. Mustafa İnan'ın "ülkenin batı ile doğu arasında büyük sarsıntılar geçirdiği bir dönemin insanı olarak" (sayfa :90) konulması da, bunu kanıtlıyor.

Öte yandan Atay'ın, Mustafa İnan'ın ağzından 'biz ziyan olmuş bir nesle mensubuz' sözlerini sürekli olarak vurgulaması, roman tipinin ideolojik bağlamını belirlemesi açısından önemli bir çıkış noktası. İlginç olan şu: Atay'ın Mustafa İnan'ı bir tür 'tutunamayan'. Atay'ın 'Tutunamayanlar' romanındaki Selim Işık'la, Mustafa İnan'ın yaşama tarzlarını belirleyen derin ikilemlerin bağlı olduğu ideolojik yapı değişmiyor.

Arada, sadece, anlatım farkı var. "Tutunamayanlar" da, bu ideolojik yapı, bir tür kara mizahla üsluplaştırılırken (stilizasyon edilirken) 'Bir Bilim Adamının Romani'nde, kara mizahtan arınmış dolaysız bir anlatım söz konusu. Şöyle de söylenebilir: 'Tutunamayanlar'da, kara mizahla üsluplaştırılmış bir bireysel tarih (Selim Işık'ın bireysel tarihi), 'Bir Bilim Adamının Romani'nde, Mustafa İnan'ın bireysel tarihi olarak, ama bu kez, bir trajedi biçiminde yinelenmiş oluyor. Bu yüzden de 'Bir Bilim Adamının Romani'nin okurken, (özellikle de İnan'ın mektuplarını okurken) şu sorunun sürekli olarak akla gelmemesi olanaksız: "Mustafa İnan'ın yaşamına ilişkin bu belgeleri, bu tanıklıkları Oğuz Atay, örneğin "Tutunamayanlar" gibi bir roman yazsaydı, acaba nasıl kullanırdı?". İki 'tutunamayan'dan birinde Mustafa İnan'da trajik bir biçimde verilen, öteki 'tutunamayan'da, Selim Işık'ta gülünçtür çünkü.

Bir de Atay'ın romancılığı konusunda genel bazı gözlemlerin, 'Bir Bilim Adamının Romani' bağlamında yeniden gözden geçirilmesi gerekli. Oğuz Atay ilk iki romanında 'Tutunamayanlar'da ve 'Tehlikeli Oyunlar'da, üsluba büyük ağırlık tanıyan bir romancı olarak çıkıyor karşımıza. O kadar ki

HİLMİ
YAVUZ

"DEMEK MÜHENDİSLER DE ŞİİR YAZIYOR, "DEDİ GENÇ ADAM. "NEDEN YAZMA - SINLAR? ROMAN BİLE YAZARLAR BAZEN. BENCE MUSTAFA'NIN HAYATINI YAZARLARSA MESELÂ, ÇOK İYİ ETMİŞ OLURLAR!"

üslup, romanın yapısını değil, içeriğini de belirleyen bir olgu Atay'da. "Tehlikeli Oyunlar'da üslup, romanın bütününe ege-men oluyor; giderek roman, üslubun kendisi haline geliyor. 'Ağaçlardan ormanı görememe' deyişi, Atay'ın üslupçuluğu için de geçerli: Üsluptan, romanın içeriğini algılama olanağı yok!

'Bir Bilim Adamının Romani'nde ise Atay, kuşkusuz, biyografik roman yazmanın getirdiği zorunlu kısıtlamalardan dolayı, romanı, marazi bir üslupçuluğun diktasından kurtarıyor. Bu, onun romancılığında önemli bir evrime. Üslubun kullanımındaki bu tavır, bundan sonra yazacağı romanlarda da gösterebilirse Atay, üzerinde gerçekten durulmaya değer bir romancı olacaktır. Bunu yapamayacaksa o zaman hep biyografik roman yazmalıdır. Çünkü, gerçek başarıyı orada gösteriyor.

"Bir Bilim Adamının Romani: Mustafa İnan" Bilgi Yayınevi
270 sayfa, 20 Lira.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Jale İnan Arşivi

JALBIO0700403